

ТОВСТЯНКА ДВОКОЛІРНА

Pinguicula bicolor Wot.

(*P. vulgaris* L. subsp. *bicolor* (Wot.) Á. Löve & D. Löve; *P. vulgaris* auct. non L.).

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Дуже рідкісна комахоїдна рослина. Ендемічний вид, близько споріднений з *P. vulgaris*, таксономічний статус проблематичний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вузький ендемік (Сх. Карпати, Волино-Подільська височина: Розточчя, пн. частина Опілля, Вороняки); трапляється на прилеглий території Польщі, де має близько 30 місцезнаходжень, частина з них вже втрачена (польськими авторами наводиться також для Литви: окол. м. Вільнюса). Адм. регіони: Лв, Ів.

Чисельність та структура популяцій

Локальні популяції нечисленні, невеликі за площею, вид виступає як асектатор. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності

Осушення земель, надмірне випасання.

Умови місцезростання

Болотисті луки, торфові болота, торфовища, по краях карбонатних боліт (союз *Caricion davallianae*), локальні підвищення серед торфовищ. Найчастіше зустрічається в асоціації *Molinietum medioeuropaeum* (кл. *Molinio-Arrhenotheretea*). Гігрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна комахоїдна рослина 20–30 см заввишки. Листки у прикореневій розетці, майже сидячі, довгасто-еліптичні, зверху вкриті клейкими залозками. Квітконосне стебло безлисте, густо вкрите залозистими волосками, з однією квіткою на верхівці. Віночок синьо-фіолетовий, лопаті верхньої та нижньої

губи білі, із шилоподібною шпоркою. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується переважно вегетативно, насіннєве поновлення слабе.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Яворівському НПП. Вид наводився для ПЗ Розточчя (біля с. Ставки), але місцезнаходження давні (збори 1949 р.). Необхідне виявлення існуючих місцезнаходжень та створення природно-заповідних територій. Заборонено порушення місць зростання, осушення боліт, меліорація.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Сорока, 1990; ЧКУ, 1996; Polska Czerwona Księga roślin, 2001.

ТОВСТЯНКА ЗВИЧАЙНА

Pinguicula vulgaris L.

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Комахоїдна рослина, вид на пд.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа (крім крайнього пд.), Кавказ, пн. частина Азії, Пн. Америка. В Україні — Зх. Полісся, Мале Полісся, Волинська височина, Поділля, Українські Карпати. Адм. регіони: Вл, Рв, Ль, Ів, Тр, Зк, Хм.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, зазвичай являють собою невеликі групи і складаються з 10–15 особин. Ряд місцезнаходжень, особливо на Малому Поліссі та Волинському лесовому плато, вже втрачено.

Причини зміни чисельності
Вид дуже чутливий до зміни умов зростання і швидко зникає при осушенні екопотів, тому взятий під охорону в багатьох європейських країнах.

Умови місцезростання
Низинні (евтрофні) переважно осоково-гіпнові болота, заболочені луки. Зростає на екотопах із шаром багатого торфу, що формується на карбонатній основі, в рослинних угрупованнях союзу *Caricion davallianae*. Мезогігрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна комахоїдна рослина 5–20 см заввишки. Кореневище вкорочене. Листки у прикореневій розетці, довгасто-еліптичні, зверху вкриті клейкими залозками. Квітконосне стебло безлисте, з однією квіткою. Віночок синювато-фіолетовий, шпорка шилоподібна. Цвіте у червні–серпні. Плодоносить у

серпні–вересні. Розмножується насінням, яке дуже дрібне і розноситься вітром.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в ПЗ «Розточчя», Карпатському та Шацькому НПП, в Буцанському заказнику загальнодержавного значення (Рівненська обл.), ботанічному заказнику місцевого значення «Любче» (Волинська область). Конче потрібні контроль за станом популяцій та виявлення вцілілих місцезростань для взяття їх під охорону. Заборонено порушення умов місцезростання, осушення боліт, надмірне випасання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Андрієнко, 1982; Гелюта, Вакаренко, Дубина та ін., 2001; Сорока, 1990; Фіторізноманіття націон. природ. парків, 2003; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: В.П. Гелюта

ПУХИРНИК ПІВДЕННИЙ

Utricularia australis R.Br. (*U. neglecta* Lehm.)

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Європейсько-середземноморський вид на сх. межі диз'юнктивного ареалу; комахоїдна рослина.

Ареал виду та його поширення в Україні

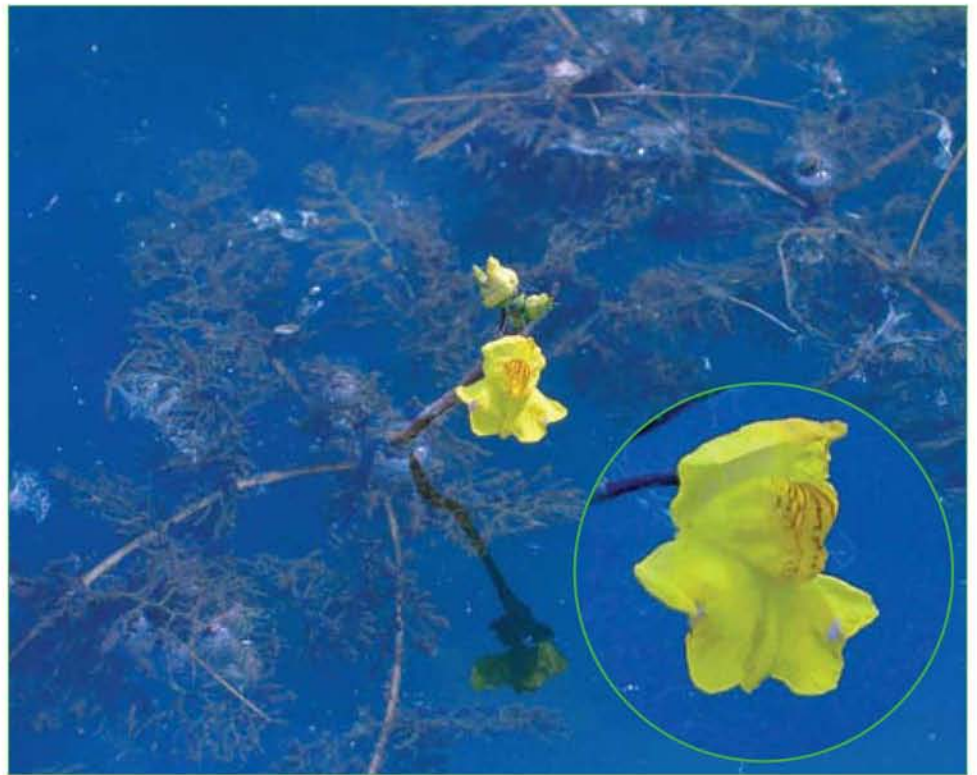
Поширений у більшості країн Європи (Середня та Атлантична, пд. Скандинавія, Середземномор'я, зх. частина Росії) та в Австралії; наводяться окремі осередки в Африці та Азії. В Україні трапляється на Закарпатській рівнині та у Прикарпатті. Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Виявлено в 1997 р. у заплаві р. Латориця, біля с. Великі Геївці Ужгородського р-ну; зараз відомо 8 локалітетів (від словацько-українського кордону до с. Драгиня Мукачівського р-ну та в окол. с. Дийда Берегівського р-ну). У 2006 р. виявлений в о. Банське, м. Косів Івано-Франківської обл. Вказівка про знаходження виду в окол. Львова є, очевидно, помилковою, як і вказівки *U. neglecta* для околиць Києва. Площа угруповань від 20 м² (окол. с. Драгиня) до кількох сотень квадратних метрів у мікролокусах біля с. Червоне Ужгородського р-ну. Частка виду в угрупованнях становить 20–80%. Зважаючи на значну площу меліоративних каналів, загальна кількість локалітетів виду у межах Закарпатської рівнини, очевидно, є більшою.

Причини зміни чисельності

Руйнування стариць річок, осушування території, забруднення водойм, спрямлення русел річок; рідкість екотипів відповідного типу.

Умови місцезростання

Трапляється у стоячих водах стариць, меліоративних каналів, ставків низинної частини Закарпаття у межах 100–115 м н. р. м. Надає перевагу чистим і добре прогрітим водоймам. Формує угруповання асоціацій *Lemno-Utricularietum australis*; належить також до складу кількох асоціацій кл. *Lemnetea*. Гідрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Плейстофіт. Багаторічна рослина з плаваючими пагонами без коренів. Стебло 10–40(60) см завдовжки. Листки кількарізково розсічені на ниткоподібно-лінійні частки, частина яких метаморфізована в ловчі пухирці. Віночок 12–18 мм завдовжки. Квітки жовті або яскраво-жовті. Цвіте у червні–

липні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується вегетативно й насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Включений до «Червоного списку судинних рослин Карпат» і «Червоного списку Закарпаття». Охороняють в НПП «Гуцульщина», в заказнику загальнодержавного значення «Великодоброньський», заказниках місцевого значення «Дідівський Міц» та «Став» (окол. с. Дийда). Більшість локалітетів є поза межами цих об'єктів. Необхідно забезпечити охорону в усіх оселищах виду, моніторинг популяцій. Доцільно культивувати у ботанічних садах. Заборонено проведення осушувальних робіт, евтрофікацію водойм.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Кормове, декоративне, водорегулююче.

Основні джерела інформації

Данилик, Соломаха, Соломаха, 2007; Флора Европейської частини СССР, 1981; Drescher, Prots, Mountford, 2003.

Автор: Б.Г. Проць
Фото: А.В. Мигаль

ПУХИРНИК БРЕМА

Utricularia bremii Heer (*U. minor* L. subsp. *bremii* (Heer) Nyman)

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду

Зниклий в природі.

Наукове значення

Реліктовий вид на пн.-сх. межі ареалу; комахоїдна рослина, що живиться дрібними водними безхребетними тваринами.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вид з субатлантично-європейським типом ареалу. Поширений в Середній та Атлантичній Європі. Відомо єдине місцезнаходження виду за гербарними зборами А. Маргіттай 1920-х рр. в болоті Чорний Мочар (Серне Мочар) між містами Мукачево та Берегово на Закарпатті. Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій

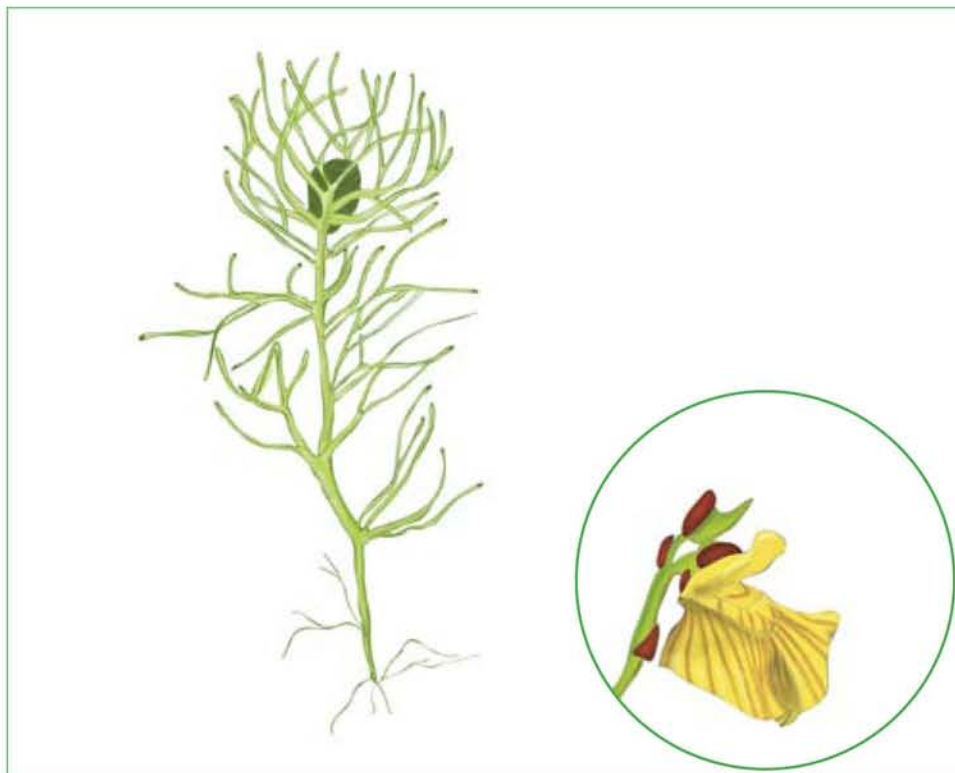
Єдиний, відомий локалітет виду втрачений внаслідок осушення всіх болотних та перезволожених територій в ур. Чорний Мочар у 1950–1960-х рр. та переведення їх під сільськогосподарські угіддя.

Причини зміни чисельності

Вузька еколого-ценотична амплітуда. Лімітується в першу чергу антропогенними факторами: осушення боліт, евтрофікація та трансформація водойм, відсутністю екологічних відповідного типу.

Умови місцезростання

Озерця серед сфагнових боліт, невеликі мілкі непроточні дистрофні водойми з постійним або періодично змінним рівнем води від 5 до 30(40) см. При спаді води може утворювати наземну форму. Є характерним видом союзу *Sphagno-Utricularion* (порядок *Utricularietalia*

intermedio-minoris), може траплятися в угрупованнях союзів *Hydrocharition*, *Lemnion minoris* (кл. *Lemnetae*). Гідрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Плейстофіт. Багаторічна комахоїдна водна рослина, що плаває в товщі води. Пагони двох типів: довші (5–20 см), зелені, плаваючі, розгалужені, з округлими в обрисі листками 3 x 2 см, кілька разів вилчато розділеними на 10–25 лінійних дольок, з ловчими пухирцями (до 10) та коротші безбарвні, ниткоподібні, переважно, нерозгалужені пагони 2–6 см завдовжки, з 1–8 пухирцями, що на мілководді розміщуються по дну водойми. Квітконос безбарвний, до 50 см завдовжки, з 2–5 лускоподібними приквітниками під суцвіттям, виноситься на по-

верхню води. Суцвіття китиця з 2–13 квіток. Віночок оцвітини з двогубим відгином, 8–10 мм, лимонно-жовтий з червоними смужками, верхня губа плоска, нижня — велика, округла, плоска; шпорка коротка. Коробочка куляста. Цвіте у червні–серпні. Розмножується вегетативно (туріонами) та дуже рідко — насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідні пошуки нових місцезростань виду на інших територіях. Можлива репатріація виду після проведення циклу робіт з ревіталізації окремих ділянок в ур. Чорний Мочар. У випадку знаходження виду заборонено зміну гідрологічного режиму екотопу.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Макрофіты — индикаторы изменений природной среды, 1993; Флора УРСР, 1961; Domin, 1928; Šipošová, Otahelová, 1997.

Автори: Р.Я. Кіш, І.М. Данилик
Малюнок: І.В. Маханьков

